

gebruik blijkt zij systematisch en inzichtelijk werken te bevorderen en daarnaast goed overdraagbaar te zijn in het onderwijs aan studenten en tandartsen.

Summary:

Title: Strategy for problem-oriented treatment planning.

Keywords: Restorative dentistry – Treatment planning – Indication – Problem solving approach

In this article the characteristics and structure of the problem-oriented approach in treatment planning are presented and the differences com-

pared with the traditional, morphology-oriented approach are shown.

The strategy used in the problem-oriented planning is described and demonstrated with a clinical case. Important advantages of this method are the clarity and the elimination of overtreatment.

Literatuur:

1. Käyser AF. Over occlusie. Inaugurele rede. Nijmegen: Dekker en Van de Vegt, 1982.
2. Hedegard B, Landt H. Die Entwicklung von Behandlungs-Konzepten. Zahnärztl Welt Rundschau Reform 1982; 91: 40-3.
3. Club van zes. Beweging in de opleiding tot tandarts. Rapport Subfaculteit Tandheelkunde, Katholieke Universiteit te Nijmegen, 1973.
4. Verdonschot EHAM. Dental treatment planning and problem solving. Proefschrift, Katholieke Universiteit te Nijmegen, 1984.

5. Käyser AF, Plasmans PJ, Snoek PA. Het gemutteleerde gebit en de behandeling ervan door middel van kroon- en brugwerk. Alphen aan de Rijn: Stafleu en Tholen, 1980.
6. Käyser AF. Probleemoplossing en behandelingsplan. In: Handboek voor de tandheelkundige praktijk. Utrecht: Bohn, Scheltema en Holkema, 1981: hoofdstuk A3.1.
7. Plasschaert AJM. Evaluatie van behandelingsresultaten. In: Handboek voor de tandheelkundige praktijk. Utrecht: Bohn, Scheltema en Holkema, 1982: hoofdstuk A3.3.
8. Lang NP. Was heisst funktionelle Rekonstruktion im parodontal reduzierten Gebiss. Schweiz Monatsschr Zahnheilkd 1982; 92: 365-77.
9. Käyser AF. Minimum number of teeth to satisfy functional and social demands. In: Frandsen A, ed. Public aspects of periodontal disease in Europe. Berlin: Quintessenz, 1984: 135-47.

Juli 1984.

Adres: Prof. Dr. A. F. Käyser,
Postbus 9101,
6500 HB Nijmegen.

BLADVULLING

Röntgenraadsels

IDIOPATISCHE WORTELRESORPTIE

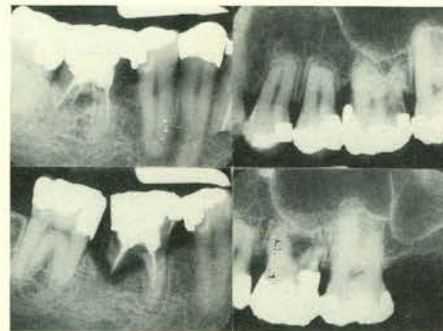
J. F. PILON
A. C. M. VAN DE POEL

Patiënt (♂, 27 jaar) meldde zich op de kliniek voor restauratieve behandeling. Bij extra-oraal onderzoek werden geen bijzonderheden aangetroffen. Bij intra-oraal onderzoek viel de hypermobilititeit van 46 op (alsmede enige caviteiten). Op de röntgenstatus bleek wortelresorptie aan alle elementen aanwezig te zijn. Uit de anamnese werd duidelijk dat de patiënt geen gezondheidsstoornissen had, geen medicijnen gebruikte of gebruikt had, noch orthodontisch was behandeld. Na twee jaar werd opnieuw een röntgenstatus gemaakt.

De wortelresorptie was progressief voortschrijdend, met name aan 26 en 46 (afb. 1).

Uit de literatuur blijkt dat er zowel interne als externe wortelresorptie kan optreden.¹

² De externe resorptie aan één of meer

Afb. 1. Voorbeeld van een in een periode van 2 jaar progressief voortschrijdende idiopatische wortelresorptie aan 26 en 46.

gebitelementen, zonder dat er een aanwijsbare oorzaak voor aanwezig is, zoals bij deze patiënt, noemt men idiopatische wortelresorptie. Oorzaken van pathologische wortelresorptie kunnen zijn: ontstekingen, traumata, druk (b.v. tijdens een orthodontische behandeling) en tumoren. Opgemerkt dient te worden dat bij een apicale resorptie het wortelkanaal convergeert en niet divergeert (trompetvorm) zoals bij een nog niet afgevoerd element.

Literatuur:

1. Worth HM. Principles and practice of oral radiologic interpretation. Chicago: Year book Medical Publishers Inc., 1975: 163-77.
2. Stafne EC, Gibilisco JA. Oral roentgenographic diagnosis. 4 ed. Philadelphia, London, Toronto: W. B. Saunders Company, 1975: 117-22.

December 1983.

Ant. Deusinglaan 1,
9713 AV Groningen.

Boekbesprekingen

Onder redactie van J. W. McLean: *Dental ceramics*. 541 pag., 323 afb. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, Berlin, London, Rio de Janeiro, Tokyo 1983. Prijs \$ 140,—. ISBN 0 86715 112 9.

Dental-Keramiek. 544 pag., 323 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Chicago, Berlin, London, Rio de Janeiro, Tokyo 1984. Prijs DM 480,—. ISBN 3 87652 090 8.

Het betreft hier een door John McLean

samengestelde verzameling van de voordrachten welke plaatsvonden tijdens het eerste internationale symposium over porselein. Er zijn bijdragen van o.a. John McLean (GB), Raymond Bertolotti (VS), David Binns (GB), Frank Clarke (VS), Sumiya Hobo (Japan), LLOYD Miller (VS), Peter Shärer (Zwitserland) en Peter Weiss (VS).

Het boek geeft een goed en duidelijk overzicht van de huidige inzichten en ontwikkelingen op het gebied van porselein. Nieuwe methoden voor het verstevigen

van porselein worden uitgebreid besproken, en de klinische toepassing van de combinatie metaal en porselein met de compatibiliteit van de verschillende edele en niet-edele metaallegeringen voor het opbakken van porselein worden kritisch met elkaar vergeleken.

Het prepareren van elementen voor porselein/goud-restauraties en de vormgeving van de metalen onderlaag komen uitgebreid aan de orde in de bijdrage van Miller, een en ander voorzien van fraaie klinische afbeeldingen en illustraties. Wat de vorm-

geving van de metalen onderlaag voor brugwerk betreft toont Miller zich een voorstander van 'holle' metalen ponticdelen, hetgeen een aanzienlijke vermindering in kosten met zich meebrengt bij het gebruik van metaallegeringen met een hoog goudgehalte.

De mogelijkheden van nikkel-chroomlegeringen worden behandeld door Peter Weiss. Ook hier weer fraai klinisch materiaal waarin o.a. wordt ingegaan op nikkel-allergieën, milieu-aspecten bij het gebruik van nikkel-chroomlegeringen, de laboratoriumprocedure en wat te doen om breuk van het porselein te voorkomen.

Dan zijn er nog bijdragen over het occlusaal toepassen van porselein en de mogelijke accuratesse van het occlusieherstel. Tenslotte volgt een fascinerende verhandeling over het 'meten' van kleur bij natuurlijke elementen.

De discussies na afloop van de lezingen zijn ook in de tekst opgenomen hetgeen de volledigheid ten goede komt en tevens een goed beeld verschaft van de vragen welke leefden onder de congresgangers en de sprekers.

Het boek kan worden aanbevolen voor elke practicus die restauraties aanbrengt van porselein of de combinatie metaal en porselein. Ook diegenen die meer geïnteresseerd zijn in de theoretische achtergronden van porselein zullen veel plezier aan dit boek beleven. Van harte aanbevelen.

J. H. N. Pameijer

K. Bössmann, B.-J. Heinenberg: *Zahnärztliche Hygiene. Pflicht aus Gesetz und Verantwortung*. 136 pag., 114 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, Rio de Janeiro, Tokyo 1984. Prijs DM 98,—. ISBN 3 87652 465 2.

Het boek 'Zahnärztliche Hygiene' is een praktische handleiding voor hygiënische maatregelen in de tandartspraktijk. Het is opgebouwd uit drie delen.

In deel 1 worden de wettelijke verplichtingen voor het toepassen van hygiënische maatregelen opgesomd. Deze zijn kortgeleden opnieuw vastgelegd in het Unfallverhütungsvorschrift VBG 103 'Gesundheitsdienst', van 1 oktober 1982. Daarin zijn o.a. voor de tandarts regels opgenomen voor het treffen van maatregelen om te voorkomen dat patiënten (kruis)infecties oplopen, personeel beroepsmatig ziekten krijgt en ongevallen in de praktijk kunnen ontstaan. In het boek gaat het specifiek om het treffen van hygiënische maatregelen. De in algemene termen gestelde wettelijke voorschriften zijn nader uitgewerkt in de vorm van in de tandartspraktijk te hantieren richtlijnen en nader toegelicht.

In deel 2 worden de grondbeginselen van

de microbiologie en hygiëne beschreven. Het gaat om basale kennis waarover de tandarts minimaal moet beschikken. De beschrijving is ook geschikt voor mondhygiënisten en tandartsassistenten (vooropgesteld dat zij Duits kunnen lezen). De tekst wordt toegelicht met illustratieve afbeeldingen.

In deel 3 wordt de toepassing van hygiënische maatregelen in de praktijk behandeld. Dit gebeurt systematisch en overzichtelijk: eerst wordt een bepaalde handeling omschreven, daarna wordt in een gekleurd kader een korte samenvatting gegeven (om het terugzoeken te vergemakkelijken), terwijl de tekst door middel van een groot aantal illustraties wordt verhelderd. Eerst komt de persoonlijke hygiëne aan de orde, gevolgd door de wijze van wassen en desinfecteren van handen. Het laatste is voorgeschreven. In aansluiting daarop wordt uiteengezet hoe desinfectie van instrumenten dient te worden uitgevoerd. Hierbij komen aan de orde: keuze en gebruik van desinfectiemiddelen, chemische desinfectie, thermische desinfectie (= desinfectie en reiniging samen), reiniging van instrumenten, behandeling van boren en van hand- en hoekstukken. Vervolgens worden beschreven de voorbereiding op de sterilisatie, de sterilisatie zelf, met hete luchtsterilisator of autoclaaf, en de wijze van opbergen van gesteriliseerde instrumenten. Daarna worden richtlijnen gegeven voor het desinfecteren en reinigen van behandelinstallatie, afzuiginstallatie, andere onderdelen van de praktijkkamerinrichting, röntgenapparaat, meubilair en vloeren. Ook gebitsprothesen en orthodontische plaatjes worden genoemd. Tenslotte worden beproven beroepskleding, mond-, neus- en ogenbescherming en de afvalverwerking.

Het is voorgeschreven dat in iedere praktijk een hygiëneplan aanwezig is. Een voorbeeld daarvan is achter in het boek toegevoegd. Alleen de te gebruiken middelen moeten nog door de tandarts worden ingevuld.

Het boek bevat een hanteerbaar, systematisch beschreven hygiëneregime voor de tandartspraktijk (één der auteurs is algemeen-practicus). De verschillende richtlijnen zijn stuk voor stuk overzichtelijk geformuleerd en geïllustreerd. Het vergt echter de nodige handelingen die van het praktijkteam een bepaalde discipline vragen. Van sommige handelingen kan men zich afvragen hoe effectief en efficiënt deze zijn. Hierover zou meer informatie gewenst zijn. Hetzelfde geldt voor de keuze van de te gebruiken desinfectiemiddelen, met name de soorten van middelen. De eisen waaraan deze moeten voldoen zijn echter wel vermeld. Ook kan men twisten over de volgorde van behandeling van onderwerpen. Persoonlijke hygiëne komt bijvoorbeeld in het begin van deel 3 aan bod

terwijl beroepskleding en het dragen van een mondmasker en bescherming der ogen pas aan het eind worden besproken. De kritiek neemt niet weg dat het boek warm kan worden aanbevolen aan de algemeen-practicus die wil nagaan hoe op het ogenblik praktijkhygiëne op een verantwoorde manier kan plaatsvinden.

O. Hokwerda

E. Engelsman, S. A. Danner, V. Cejka, J. D. Mulder Dzn, A. Brand: *Bijblijven nr. 1. Interne geneeskunde*. 75 pag. B.V. Uitgeversmaatschappij Elsevier, Amsterdam 1985. Prijs abonnement f 240,— per jaar. ISSN 0168 9428.

Het betreft het eerste deel van een nieuwe serie 'Bijblijven', gericht op bijscholing van vooral huisartsen en daarnaast van specialisten en sociaal geneeskundigen. Een abonnement omvat 10 delen per jaar; een onderwerp wordt in beginsel na vijf jaar herhaald om lacunes te voorkomen. Elk nummer heeft een alfabetische index; per jaar verschijnt een cumulatieve index. De uitgave heeft geen connecties met de industrie.

Dit eerste nummer bevat drie thema's ontleend aan de interne geneeskunde; in het eerste hoofdstuk wordt de palliatieve chemotherapie bij kanker besproken. Op zeer duidelijke wijze wordt een kort overzicht van de ontwikkeling van chemotherapie gegeven, gevolgd door een uiteenzetting van de betekenis voor de patiënt van zo'n niet licht te verdragen behandeling, de bijwerkingen en de taak, die de huisarts bij dit alles kan vervullen. Doel is verbetering van de kwaliteit van het leven.

Het tweede hoofdstuk geeft een goed beeld van de huidige inzichten en opvattingen over AIDS. Voorkomen, symptomatologie, behandeling, prognose en therapie komen aan de orde. De laatste paragraaf geeft aanwijzingen hoe te handelen bij de patiënten, die bang zijn AIDS te hebben of te zullen krijgen.

Het derde onderwerp is diabetes mellitus en is opgedeeld in twee paragrafen. In de eerste wordt een vrij volledig beeld geschetst van diagnose, controle, invloed van de ziekte op de verschillende organen en weefsels, de behandeling met insuline en orale middelen en de belangrijkste complicaties. In de tweede paragraaf wordt de huisarts op schematische wijze een beeld gegeven wat en hoe hij kan doen bij de begeleiding van een suikerpatiënt, die (nog) geen insuline behoeft te spuiten (type II).

Alle drie de hoofdstukken zijn zeer helder en goed leesbaar geschreven. Ook een in deze materie wel geschoolde maar niet geoefende lezer zoals de praktizerende

tandarts, zal de tekst zonder moeite kunnen volgen. Vooral de eerste twee hoofdstukken zijn op praktische gronden zeker ook ter lezing aan tandartsen aan te bevelen. Daar het boekje geheel naar de huisarts is toegeschreven (overeenkomstig de opzet van de serie!) mag echter worden verwacht, dat het zijn weg naar de tandheelkunde maar met mate zal weten te vinden.

J. A. J. Trip

W. H. Groenenberg: *Bottingroei in poreuze kunststof ten behoeve van fixatie van het schedeldakimplantaat*. 159 pag. Academisch proefschrift, rijksuniversiteit te Groningen, 1984. ISBN 90 6016 445 8.

Dit boek beschrijft het onderzoek naar de toepasbaarheid van poreus polymethylmetacrylaat als botvervanging van schedeldakdefecten.

Dat zulk een onderzoek van maatschappelijk belang is zal een ieder duidelijk zijn die te maken heeft met aangeboren of verworven craniale defecten. Als implantatiemateriaal werden na materiaalkundig onderzoek drie merken koudpolymeriserend PMMA uitgekozen. Mede op grond van de resultaten verkregen uit het onderzoek naar 'botcèh' vanuit de Subfaculteit der Tandheelkunde te Nijmegen (De Wijn) werden deze zo poreus gemaakt met carboxymethylcellulose en water, dat bottingroei potentieel mogelijk was. Hierna werden verschillende fysische, materiaalkundige en biologische experimenten uitgevoerd.

Bij de biologische experimenten werden aanvankelijk passende ronde schijfjes van het poreuze PMMA ingebracht in cirkelvormige gestandaardiseerde defecten in het buitenste schedeldak. (Op de bodem van het defect werd het bot intact gelaten.) Door een slimme profopzet bleek het mogelijk met hetzelfde schedeldak drie opeenvolgende experimenten uit te voeren bij het schaap. De biopsieën werden genomen met behulp van een gemodificeerde trepaanboor volgens de methode door Egink beschreven. De bottingroei kon worden gevolgd door in de loop van de tijd verschillende fluorescerende preparaten toe te dienen die werden ingebouwd in het nieuw gevormde bot.

Het helder beschreven histologisch onderzoek laat zien dat ingroei en doorgroei van bot mogelijk bleek, tot soms meer dan 80% van het porievolume. Af en toe traden complicaties op (blz. 64), waarvan de perforatie van het schedeldak misschien wel de meest interessante was. Omdat een dergelijk defect de in de inleiding bedoelde klinische situatie wellicht het meest benadert, is het jammer dat de auteur hier niet verder op ingaat.

Tenslotte is onderzocht welke methode

van ontsmetting van het implantaat het beste voldeed. De keus viel daarbij op glutaraaldehyde. De discussie over de mogelijke risico's van glutaraaldehyde is echter nog niet ten einde. Daarom is het jammer dat de auteur alleen de voordelen noemt (blz. 111) maar niet de potentiële nadelen. Een andere tekortkoming is dat een literatuurbespreking ontbreekt aangaande de bottingroei in andere poreuze materialen dan metacrylaat (te denken valt aan aluminiumoxyde, hydroxylapatiet en diverse metalen).

Een storend zetfoutje is dat verwijzing naar fig. 5-28 geen betrekking heeft op de tekst van blz. 73.

Samenvattend kan men stellen dat het boek nuttige kost is voor een ieder die breed geïnformeerd wil worden in de implantologie.

G. L. de Lange

Onder redactie van W. A. M. van der Kwast, C. L. Davidson, M. A. J. Eijkman, A. F. Kayser, J. J. Tas en I. van der Waal: *Het tandheelkundig jaar 1984*. 196 pag., 66 afb. Bohn, Scheltema en Holkema, Utrecht, Antwerpen 1984. Prijs f 75,—, bij abonnement f 60,—. ISBN 90 313 0621 5.

In de inleiding van dit vijfde deel in de reeks van 'Het tandheelkundig jaar' wordt door de redactie teruggekeken op de afgelopen vijf jaren. Als doelstelling van deze reeks wordt geformuleerd dat de inhoud een 'studium generale' dient te zijn voor de tandarts, zowel de algemeen-practicus als de specialist. De vraag of ook 'fundamentele bijdragen moeten worden opgenomen', blijft echter onbeantwoord. De redactie constateert overigens terecht dat met voldoening op de verschenen jaargangen kan worden teruggekeken. In dit deel '1984' zijn een kleine twintig uiteenlopende bijdragen opgenomen, handelend over tandarts en patiëntrecht, verschillende aspecten van de parodontologie en de restauratieve resp. prothetische tandheelkunde, materiaalkundige zaken, acupunctuur en hoofdpijn. Globaal gezien beslaat elk hoofdstuk gemiddeld tien bladzijden, hetgeen de auteurs(s) noopt zich tot de hoofdzaken te beperken. Dit komt de leesbaarheid ten goede. Bovendien heeft de redactie weten te bereiken dat het gehele boek in een vrij uniforme stijl is geschreven, ondanks het feit dat de bijdragen van verschillende auteurs afkomstig zijn. De opzet maakt, dat 'Het tandheelkundig jaar' mogelijkterwijls als een soort 'snel naslagwerk' zal worden gehanteerd. Dit betekent dat de tandarts, die meer over een bepaald hoofdstuk wil weten, de literatuur aan het eind van het desbetreffende hoofdstuk zal raadplegen. In de meeste gevallen blijkt het dan te gaan om gerefereerde artikelen

en boeken. De toegankelijkheid van de genoemde literatuur is echter in een aantal gevallen zeer gering. Een suggestie zou zijn om ten behoeve van deze lezers een toevoeging 'aanbevolen literatuur' (indien beschikbaar) op te nemen.

Concluderend kan worden gesteld dat 'Het tandheelkundig jaar 1984' een goede bijdrage aan de tandheelkundige literatuur vormt, mede door het brede scala van onderwerpen. Blijft de vraag of in een volgende uitgave ook niet eens theoretisch tandheelkundige onderwerpen aan de orde moeten worden gesteld. Of vreest de redactie dat daarvoor minder belangstelling bij de lezer zal bestaan? Die vrees lijkt ongegrond, zeker indien dergelijke bijdragen uitmonden in – desnoods speculatieve – implicaties voor de klinische tandheelkunde. En bovendien, het kan beslist geen kwaad de belangstelling van de algemeen-practicus (die noemt zich immers toch ook graag 'academicus') op te wekken voor het (dagelijks) werk van de wetenschapper.

T. B. F. M. Gelhard

G. Siebert: *Zahnmedizinische Forschung. Standort, Ziele und Wege. Ein Colloquium des Sonderforschungsbereiches 92 'Biologie der Mundhöhle' der Universität Würzburg. Vorträge, gehalten am 8./9. Dezember 1983 in Würzburg*. 190 pag. Carl Hanser Verlag, München, Wien 1984. Prijs DM 76,—. ISBN 3 446 14081 6.

Dit boek is een verzameling van voordrachten, die ongeveer één jaar geleden tijdens een 2-daags colloquium in Würzburg gepresenteerd werden. Het doel van dit colloquium was om het tandheelkundig onderzoek in de Bondsrepubliek voor de eerstvolgende 10 à 15 jaar in doelstellingen (en de wegen om deze doelstellingen te bereiken) te formuleren. Vierenveertig deskundigen uit verschillende disciplines verleenden hun medewerking.

Het boek is in twee delen opgesplitst. Het eerste gedeelte (37 pag.) geeft een cultuurhistorisch overzicht van het tandheelkundig onderwijs en onderzoek in de Bondsrepubliek en wijdt vervolgens de nodige aandacht aan de tandheelkundige opleiding, de gezondheidspolitiek en de visie van het desbetreffende ministerie. Het tweede gedeelte (150 pag.) behandelt het onderzoek in de afzonderlijke vakgebieden en specialismen.

Het eerste vakgebied dat ter sprake komt is de parodontologie (30 pag.). Een uitvoerige beschouwing over de etiologie van de gingivitis en parodontitis, gevolgd door een inventarisatie van het parodontologisch onderzoek over het laatste decennium maken kwantitatief het grootste deel uit. In een afzonderlijke paragraaf wordt aandacht besteed aan het microrelief (op-

pervlakteruwheid) en macroreliëf (vorm en plaats) van het gebitselement en parodontium, en hun betekenis. Twee paragrafen over microbiologische aspecten en diermodellen in het parodontologisch onderzoek ronden de beschouwingen over dit vakgebied af. Het noodzakelijk nog te verrichten onderzoek wordt puntsgewijs opgesomd.

Voor de cariologie (24 pag.) wordt gesteld dat ondanks de teruggang van tandcariës het onderzoek binnen dit vakgebied niet afgerond is. Bijzondere aandacht zal in toekomstig onderzoek moeten uitgaan naar onderwerpen als: de initiële laesie (de- en remineralisatie), invloed van F⁻ op orale micro-organismen, plaquebeheersing, en de aanhechting en stofwisseling van micro-organismen.

Het terrein van de mondheilkunde (38 pag.) omvat het grootste aantal onderwerpen. Voor elk onderwerp wordt de stand van het onderzoek beschreven. Vraagstellingen worden geformuleerd voor onderzoek op het gebied van de transplantatie van gebitselementen, implantaten, vervangingsmaterialen voor bot en gebitselementen, immunohistochemische methoden in de diagnostiek van mondziekten, afbeeldingstechnieken zoals kernspintomografie, kaakgewrichtsklachten, microchirurgische technieken voor transplantatie van spieren en cranofaciale chirurgie. Een afzonderlijke rubriek (27 pag.) is opgenomen over de vorming van de harde gecalcificeerde weefsels (biomineralisatie) met o.a. bijdragen afkomstig uit de vakgebieden geologie-paleontologie en de medische fysica. Kennelijk is in Duitsland de tandheilkundige inbreng op het gebied van de 'Mineralisatie' niet erg groot. De bijdragen zijn echter zo uitnodigend voor actief onderzoek dat verwacht mag worden dat in deze lacune spoedig zal worden voorzien.

De onderzoeksperspectieven op het gebied van de prothetische tandheilkunde en de hieraan gekoppelde materiaalkunde (9 pag.) zijn gering. Of bijvoorbeeld, zoals geformuleerd, een beslepen gebitselement standaard behandeld zal moeten worden met corticosteroiden alvorens een kroon te plaatsen, ligt geheel buiten het kader van dit colloquium.

Het laatste deel van dit boek is gewijd aan de orthodontie. De voornaamste terreinen voor toekomstig onderzoek omvatten: vergelijkende anatomische studies tussen de aangezichtsschedel van mensapen en die van vertegenwoordigers van het Kaukasische ras, de etiologie en de pathogenese van de schisis, het elektromyografisch onderzoek van kauw- en aangezichtsspie-

ren, anatomisch en neurologisch onderzoek van de tong, en de ontwikkeling van alternatieve behandelingsmethoden.

Deze uitgave is niet van direct belang voor de tandheilkundige professie. Hoogstens is het interessant om te weten welke weg het tandheilkundig onderzoek in ons buurland Duitsland zal gaan. Voor de onderzoeker betreft het hier een boek, dat geen nieuwe onderzoeksontwikkelingen te zien geeft. In dat opzicht is de lange termijnplanning voor tandheilkundig onderzoek, zoals geformuleerd door het National Institute of Dental Research te Bethesda, reeds zeer volledig.

E. J. 's-Gravenmade

E. H. A. M. Verdonschot: *Dental treatment planning and problem solving*. 275 pag. Academisch proefschrift, Katholieke Universiteit te Nijmegen. Krips Repro, Meppel 1984.

In dit proefschrift presenteert de auteur een probleemoplossingsmodel (POM) voor het opstellen van een behandelplan. Het gebruik in het onderwijs aan de Subfaculteit Tandheilkunde van de K.U.N. is uitvoerig onderzocht.

Uitgangspunt is de waarneming dat in het traditionele onderwijs de beoordeling van behandelplannen sterk afhangt van de beoordelaar. De remedie werd gezocht in het structureren van het proces, waarin een behandelplan wordt opgesteld. Daartoe werd het POM ontwikkeld. Het POM kan dienen als heuristiek voor het opstellen van zo'n plan. Het voldoet aan de volgende drie eisen: de studenten kunnen zich ermee oriënteren op het probleem, de docenten kunnen het gebruiken als beoordelingshandleiding, studenten zowel als docenten kunnen het gebruiken als lijst van aanknopingspunten voor een gesprek.

Het POM onderscheidt vier soorten problemen, al naar hun urgentie: onmiddellijke problemen, microbiële problemen, functie-problemen en onderhoudsproblemen. Het schrijft achtereenvolgens de oplossing van deze verschillende soorten problemen voor, steeds in welomschreven stappen. Het POM is in het proefschrift (Hoofdstuk 4) tot een stel formuleren uitgewerkt.

Het proefschrift beschrijft twee tests, waaraan het POM is onderworpen. De eerste test omvatte het gebruik door een proefgroep studenten, die wordt vergeleken met een controlegroep die niet in het gebruik van het POM was onderwezen. Het bleek dat de proefgroep geen betere

behandelplannen maakte dan de controlegroep (maar ook geen slechtere), maar wel dat er in de proefgroep significant minder studenten faalden bij het opstellen van een plan. Een tweede test omvatte de beoordeling van het POM door ervaren tandartsen, psychologen en onderwijskundigen. Hun opmerkingen worden alle in het proefschrift besproken. Algemene conclusie is dat gebruik van het POM in het onderwijs zinvol kan zijn.

Tot slot wordt het gebruik in het onderwijs volgens verschillende methoden in detail besproken. Het gebruik van de simulatiemethode met een Patient Management Problem (PMP) wordt nader uitgewerkt. Ook een PMP kan zowel voor instructie als voor beoordeling dienen. De validiteit van twee PMP's als toetsmiddel werd nader onderzocht; de uitkomsten zijn bemoedigend, maar niet geheel eenduidig.

Het werk van Verdonschot heeft veel verdienste. Het laat de lezer nadenken over wat er gebeurt bij onderwijs in het oplossen van een complex probleem zoals het opstellen van een behandelplan. Daarvoor levert de auteur ook voldoende onderwijskundige basis. De gedetailleerde uitwerking van de concepten laat de consequenties van de werkwijze duidelijk zien, wat de lezer dwingt tot een positiebepaling en dus tot overdenken van zijn eigen werkwijze en de beweegredenen daarvoor. De lezer vindt zo vele aanknopingspunten voor verbetering van zijn denken en handelen.

Toch heb ik ook een aantal punten van kritiek. De schrijver heeft weinig aandacht voor het afwegingsproces dat in het maken van een behandelplan aan de orde is. Er wordt vaak gesproken over 'de' correcte oplossing, alsof persoonlijke keuzen een geringe rol spelen. De patiënt krijgt bijvoorbeeld 'het' plan voorgelegd, in plaats van (wat ik als patiënt zou wensen) meerdere plannen. Wellicht heeft dit te maken met de nadruk die de auteur legt op het gebruik als toetsmiddel van het POM zowel als van het PMP, meer dan op het gebruik als instructiemiddel. Daarnaast lijkt mij dat de noodzaak tot indelen van ieder probleem in één van de vier soorten wel eens als een keurslijf kan worden ervaren, zeker gezien de daarbij voorgeschreven formuleren.

Samenvattend meen ik dat dit proefschrift een zeer waardevol studieboek en discussieboek is, meer dan een voorbeeldboek, ondanks de gedetailleerde uitwerking die tot ongewijzigde navolging uitnodigt.

J. J. ten Bosch